és az ellenállás leverése után, megszállják a havasalföldi forradalmi kormány székhelyét. Néhány nappal később I. Miklós is mozgósítja csapatait, melyek — a török megszálló hadakat kiszorítva, 1848. szeptember 15.-én bevonulnak Bukarestbe.

Ezzel a tragikus akkorddal végetért az 1848 évi havasalföldi román szabadságharc, de korántsem zárult le a Kárpátokon túlról Erdélybe menekült havaselvi román forradalmi emigráció és a magyar szabadságmozgalom kapcsolata. Bălcescu és Kossuth 1849. évi tárgyalásainak és július 14.-i egyezményének alapja és inditéka az a közös szemlélet lett, mely a tárgyaló feleket a forradalmi demokrácia kérdésében eltöltötte. Ezeknek a tárgyalásoknak szellemi és politikai előkészítését kétségkivül azokban a mozzanatokban kell látnunk, melyeket tanulmányunkban az 1848 évi román szabadságharc magyar vonatkozásainak mondottunk.

KEMÉNY G. GÁBOR

SZÍNHÁZ

SHAKESPEARE ÖSSZES DRÁMAI MŰVEI.

(Franklin Társulat kiadása.)

„Egy jó Shakespeare-fordítás felér bármely nemzeti irodalom felével" — mondták a mult században, mikor a magyar költészetben először született meg a kollektiv akarat, hogy magyarul tolmácsolják a legnagyobbnak tartott britt költőt. A világirodalomban párját ritkító költői alázattal a három legelső élő: Vörösmarty, Arany és Petőfi szövetkezett egymással a szabadságharc előestéjén, hogy megteremtik a magyar Shakespearet. Ha a vállalkozás valóban sikerül, jelentősebb lett volna a híres német Schlegel-Tieck átültetésnél, hiszen olyan alkotók munkájáról lett volna szó, akiknek géniusza nemcsak egy idegn költő szavait visszhangozta, hanem egyuttal forradalmian továbbépíti az akkor még alakuló magyar költői nyelvet.

A szabadságharc bukása, mint annyi mindent, ezt a tervet is zátonyra juttatta, de az akkor még hivatásának tudatában lévő Kisfaludy Társaság kötelességének érezte, hogy ha nem is az eredeti impozáns elgondolásban, de mégis tető alá hozza a nagy szándékot. Géniuszok mellett szerény mesteremberek, az irodalom jóakaratú és áldozatos lelkű tisztelői fordították le a hiányzó műveket a Shakespeare-oeuvre öthatodát. S noha az irodalmi világnak akkor osztatlan örömöt szerzett, hogy a teljes Shakespeare megjelent, ma már évtizedek koptató hatása után nyilvánvaló, hogy csak a *költők* műve állta ki az idő próbáját. Még a sokat műfordító sokszor szerencséskezű Szász Károly munkája is teljes revizióra szorult. Így szülte meg az idő és a szükség a második teljes Shakespearet, mely a szabadságharc centenáriumának évében hagyta el a sajtót.

Az új fordítás megtartja a klasszikusokat, nemcsak kegyeletből, hanem azért is, mert bizonyára ma sem akadna senki, aki méltóbban el tudná végezni ezt a munkát. Arany János *Hamletjének* magyarságával egyetlen későbbi fordítás sem mérkőzhet. A *János király* tömörsége és zamata ma is utolérhetetlen minta a királydrámák fordítói számára. És ha a *Szentivánéji álom* ma már talán nem annyira tündérszárnykönnyedségű, mint keletkezésének idéjében, a kísérőhangok ellenpontja, az egész hangfogás szélessége ma is ellenállhatatlan. Vörösmarty *Lear királyának* tomboló kitörései ma is állják a versenyt a hajlékony Kosztolányi művészetével, *Julius Caesarban* Antonius beszéde ma is a lirai ékszer csillogásával hat. Petőfi *Coriolanusa* pedig egy darab lázadó történelem. Közben a Nyugat nemzedék fordítói kísérletet tettek egyegy Shakespeare darabbal, ezzel mintegy az új gyűjtemény útját egyengették. Babits az átélés bensőségével, a költészet természetfölötti hatalmát hirdető mágiával tette magáévá a *Vihart*. Kosztolányi a *Romeo és Julia* futamain követte a nyelv kincseit két kézzel pazarló angol költőt és a *Téli rege* lágyságába illeszkedett bele az öregedő titán szelídebb égboltú mesevilágába. A két háború közötti években Szabó Lőrinc próbált egy modern nyelvből ötvözött par excellence színpadi és ugyanakkor költői Shakespeare-stílust megteremteni. Ennek emlékei a *Macbeth*, *Ahogy tetszik*, *Athéni Timon* és a minden kor számára rendkívül problematikus, különös hanghatásokka tetll *Troilus és Cressida*. Ennek a korszaknak emlékei közé tartozik Harsányi Zsolt sikerült *Makrancos hölgy* fordítása.

Ezeken az alapokon épült fel az új Shakespeare-fordítás, melynek nagyrészét fiatalok fordították, de egytől-egyig költők. Még a második nemzedékhez tartozik Áprily Lajos a *Perikleszszel* és Fodor József a *Tévedések vígjátékával* és a *Sok hűhó semmiértt*el, melyekben ez a nehéz és komolyhangú költő szokatlan bravurral illeszkedik bele a shakespearei vígjátékok rímtékozló és ötletet csillogtató hangjába. A lefordított darabok számát tekintve külön ki kell emelni Vas Istvánt és Vajda Endrét, egyenként hat-hat drámával. Vas István a *Velencei kalmár* és a *Minden jó, ha a vége* jó dráma és vígjáték közt váltakozó hangleütéseiben érlelte ki művészetét, hogy maradéktalanul csillogjon *III. Richárdban* és a *Falstaffot* szerepeltető királydrámákban. Vajda Endre a *VI. Henrik* és *VIII. Henrik*, valamint a Titus Andronicus nem egészen hitelesen shakespearei műveinek átültetését vállalta nem egészen hálás feladatként, hogy a *Szeget szeggel* nagy jeleneteiben és a *Cimbelin* sok nyelvi kristályaiban bontakoztathassa ki fordítói virtuózitását. Kitűnő, helyenként talán nem elég szárnyaló és modoros Mészöly Dezső *Antonius és Cleopátrája*. Kissé lágy Ambrózy Ágoston, *Felsült szerelmesekje*, Aczél Tamás egyébként erőteljes *V. Henrikjében* több nyers részlet maradt benn. A gyűjtemény egyik leghibátlanabb gyöngyszeme a Radnóti-Rónay fordításában adott *Vízkereszt*. Hűség és ihlet jellemzi Kardos László *Othelloját*.

Önkéntelenül felmerül a kérdés, mennyi ideig hat elevenen az új magyar Shakespeare. Ez a ma már nemcsak az alkotás, hanem a

nyelv problémája is. A nyelv, mint kollektív képződmény, úgylátszik, XX. századi irodalmunkban nyugvópontra jutott, elérte önnön klasszicitását s bizonyára alig van szükség rá, hogy strukturájában további lazításokat, felületén további símításokat, nyelvújítás számba menő arányban végezzenek. Az új Shakespeare fordítás hosszú életének nem utolsó sorban ez is biztosítéka.

Az államosított Franklin Társulat igazán minden elismerést megérdemel, amiért vállalta e négy testes kötet kifogástalan (bibliofil papíron!) állapotban való kiadását.

DÉNES JENŐ

BESZÁMOLÓ

Az idei színházi évad hagyománytisztelet és haladás, művészi igény és közönségnevelés jegyében indult a Csongor és Tünde bemutatójával. Igen tiszteletreméltó és eléggé nem helyeselhető gondolat volt, az idényt a magyar drámairodalom egyik klasszikussá vált művével kezdeni, amely hagyományos értékén túl ma is időszerű és a mai néző számára is értékes mondanivalót tartalmaz. Másrészt viszont nem kétséges,hogy a Csongor és Tünde, mint minden romantikus szindarab, inkább könyvdráma, mint szinpadi mű, — mélyenjáró filozófiai gondolatai egyszeri hallásra elsikkadnak, maga a szerkezet is inkább az időbeliségre, mint a térre van beállítva. Ami a szinpadon leginkább érvényesül belőle, az a nyelvezet csengő-bongó verete, a nemes pátosszal gördülő jambusok, a romantikus fantázia csodálatos képei, amelyek szükségképpen a klasszikus deklamáló játékstílust kívánják meg. Nem csoda, ha a modern realista játékstílushoz szokott színészeink nehezen találták bele magukat szerepükbe. Különösen nehéz feladattal bírkózott a két címszereplő: Márki Géza és Horváth Júlia, míg a prózai, reális vonal megszemélyesítői, Rajnai Elly és Rajz János Ilma és Balga megfoghatóbb s ezért lényegesen könnyebb szerepében sikerültebb alakítást nyújtottak. Ugyanez áll az ördögfiókákra is, viszont a Mirigyet játszó Petur Ilka egyáltalán nem használta ki a szerep-nyújtotta hálás lehetőségeket. Mindent összevéve, a prózai együttesnek még sokat kell fejlődnie addig, hogy ilyen nagyigényű színdarab méltó interpretátora lehessen.

Újabb Shaw-bemutatót is láttunk az idén: a Blanco Posnet szinvallását. Shaw-darabok előadása mindig igen nehéz feladatot ró rendezőre és szinészre egyaránt: a szerző játékos álarcba bújtatott igazi mondanivalójának kihámozása nagy munkát, gondos elmélyedést igényel, a Blanco Posnet esetében annál is inkább, mert a darab ideológiailag annyira meghatározatlan körben mozog, hogy az interpretációnak igen sok fajtája lehetséges. Épp oly könnyen lehet belőle vallásos megtérési szinjátékot csinálni, mint egyszerű cowboy-történetet, vagy realista társadalmi drámát. A problémát csak Shaw többi műveinek s az azokban foglalt shawi filozófiának segítségül hívásával lehet valamennyire kielégítő módon megoldani, s ezen az alapon nem lehet vitás, hogy Blanco Posnet úgy-